

УДК 340.1

*Данило Юрійович Акуленко,
аспірант відділу теорії держави і права
Інституту держави і права імені В. М. Корецького,
асистент з юридичних питань Бейкер Макензі
ORCID: 0000-0002-7410-8255*

ІСТОРІОГРАФІЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ

Проблематика. Актуальність дослідження чинників взаємодії громадянського суспільства і держави та їх правового регулювання зумовлена тим, що процес становлення України як демократичної держави можливий лише в умовах широкого залучення громадськості до участі в усіх сферах життєдіяльності суспільства. В умовах демократичного суспільства саме громадськість може слугувати найважливішим ресурсом щодо контролю діяльності органів публічної влади, а також спрямування їх роботи на користь суспільства, запобігання корупції та іншим проблемам, які досі мають місце та гальмують подальший розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання створення, формування і розвитку громадянського суспільства розглядалися в роботах учених: Н. Оніщенко, Т. Подорожної, С. Петкова, О. В. Скрипнюка, С. Сунегіна, О. Івченка, В. Авер'янова, О. Амосова, Н. Артамонової, О. Олейнікової, А. Дробязко, В. Бакуменко, О. Оболенського, Н. Мельтюхової, В. Малиновського та ін. Варто зазначити, що найбільша увага вчених зосереджена на безпосередньому створенні умов для розвитку такого суспільства, що призводить до вимушеного ставлення до інституту громадянського суспільства як до простору для виключно теоретичного дослідження. Водночас не можна применшувати вагу і корисність вищезгаданого наукового надбання і, враховуючи те, що громадянське суспільство існує й розвивається в динамічних умовах, можна означити досліджувану тему як таку, що не втратила своєї важливості та актуальності [6, с. 115].

Метою статті є дослідження і висвітлення основних історіографічних засад правового регулювання взаємодії громадянського суспільства і держави, аналіз яких надасть можливість сформулювати принципи такої взаємодії для розбудови демократичного суспільства в майбутньому.

Матеріал дослідження. Історіографія цієї проблематики має глибоке коріння, адже саме поняття громадянського суспільства має глибокі історичні витoki. Одні з перших згадок в історіографії про значення цього інституту сягають у глиб більш ніж дві тисячі років тому.

Ще Аристотель і Платон розглядали людину як частину держави, а відсутність приватних інтересів у людей – як наслідок підпорядкування таких інтересів вищому суспільному та/або державному благу. Ніколо Макіавеллі вважав, що держава є вищим втілення людського духу, а метою людського існування, його метою і завданням є праця на користь такої держави. Макіавеллі розрізняє державу і громадянське суспільство, а також політичну (публічну) і цивільну (приватну) сфери суспільного життя. Томас Гоббс також використовував термін «громадянське суспільство». З одного боку, він стверджував, що громадянське суспільство не обмежене законом і звичаями, з другого – що держава здатна і намагається підпорядкувати собі все і вся, і через поняття «громадянське суспільство» показував, що воно саме підкоряється державі.

Основоположник лібералізму – Джон Локк – одним з перших визначив особу вищою за суспільство та державу, а свободу такої особи – за будь-які цінності держави. Активно використовуючи поняття «громадянське суспільство», він фактично проголошував перевагу суспільства над державою. На його думку, суспільство з'явилося до появи держави і є більш значущим і більш довговічним, ніж держава. Деструкція держави не здатна спричинити зникнення суспільства, тоді як жодна держава не вистійть у разі деструкції суспільства.

Шарль Монтеск'є так само виділяв державу і суспільство. Громадянське суспільство виникає до держави, наслідком якого вона фактично і є, а завданням якої є запобігання і нейтралізація насилля між індивідами. Виростає з громадянського суспільства, щоб запобігти або нейтралізувати вороже ставлення людей один до одного.

Жан-Жак Руссо також характеризував громадянське суспільство як таке, що перетворюється на державу, але тільки за допомогою суспільного договору. Саме він сформулював поняття громадянського суспільства. І цим принципово новим терміном збагатив погляд на взаємодію держави та суспільства як такого.

Німецький філософ Г. Гегель вважав, що:

– громадянське суспільство є сукупністю індивідів, які задовольняють за допомогою праці свої повсякденні потреби;

– основою громадянського суспільства є приватна власність;

– рушійною силою історичного прогресу є не громадянське суспільство, а держава, яка захищає людину від випадковостей, забезпечує справедливість і реалізує загальність інтересів;

– громадянське суспільство та індивід підпорядковані державі, бо саме воно інтегрує окремих індивідів і їх групи в органічну цілісність;

– небезпека існування всеосяжної держави полягає в тому, що вона поглинає громадянське суспільство і не прагне гарантувати громадянам їхні права і свободи [7, с. 193].

Науковці виокремлюють декілька наукових підходів до дослідження взаємодії громадянського суспільства та органів державної влади, а саме: структурний реалізм, неолібералізм, соціальний конструктивізм і неінституціоналізм. Цей перелік є виключним, проте саме зазначені напрями є найбільш розвиненими.

Структурний реалізм (неореалізм) базується на більш ранніх теоріях реалізму, представлених Е. Карром [11], Г. Моргентау [10], Р. Нібуром [12], які послуговувались методологічними підходами Н. Макіавеллі та Т. Гоббса. На відміну від неолібералів, конструктивістів та інституціоналістів, представники неореалізму впевнені в незначності впливу громадянського суспільства і у підвищеній ролі державних інститутів у формуванні безпекових програм та якості міжнародних відносин.

К. Маркс вказував на обмеженість концепції Гегеля про взаємостосунки громадянського суспільства і держави. Полемізуючи з Гегелем, він не протиставляв державу громадянському суспільству, але доводив, що державна влада не повинна йому нав'язувати свою волю. Держава, здійснюючи владні функції, повинна спиратися на потреби та інтереси громадянського суспільства, розумно виражати і захищати їх, шукати варіанти зближення, подолання виникаючих суперечностей. Марксистки розглядали взаємини між державою і громадянським суспільством як відносини між публічною владою та індивідуальною свободою.

Історично громадянське суспільство прийшло на зміну традиційному, кастовому, в якому держава практично була збіжною з майновими класами і була відособлена від основної маси населення. Громадянське суспільство за сутністю своєю буржуазне: його основою є вільний індивід, незалежний від влади і форм колективного життя. Найістотніша передумова його свободи – інститут приватної власності, що формує розвинуту цивільну самосвідомість. Відособлення громадянського суспільства від держави відбувалося в процесі ліквідації станової нерівності й роздержавлення суспільних відносин. Початок цьому процесу поклало формування представницької держави, що виступала від імені всього населення.

Головними передумовами громадянського суспільства є: законодавче закріплення юридичної рівності людей на основі наділення їх правами і свободами; юридична свобода людини, зумовлена матеріальним благополуччям, свободою підприємництва, наявністю приватної власності, яка є економічною основою цивільного суспільства [8, с. 117]; створення механізмів саморегуляції і

саморозвитку, формування сфери невідомих відносин вільних індивідів, що володіють здатністю і реальною можливістю здійснювати свої природні права.

У сучасній політології громадянське суспільство розглядається як складна і багаторівнева система невідомих зв'язків і структур. Така система включає:

1) всю сукупність міжособистісних відносин, які розвиваються зовні кордонів і без втручання держави;

2) розгалужену систему незалежних від держави суспільних інститутів, що реалізують повсякденні індивідуальні і колективні потреби.

Оскільки повсякденні інтереси громадян нерівнозначні, то і сфери громадянського суспільства мають визначену підпорядкованість, яку можна сформулювати так:

I рівень міжособистісних взаємодій – це базові (первинні, вітальні) потреби в їжі, одязі, житлі і т. д., забезпечуючи життєдіяльність індивідів. Вони задовольняються завдяки виробничим відносинам і реалізуються через такі суспільні інститути, як професійні, споживацькі та інші об'єднання та асоціації;

II рівень міжособистісних взаємозв'язків – це потреби в продовженні роду, здоров'ї, вихованні дітей, духовному вдосконаленні, інформації, спілкуванні тощо, які реалізують комплекс соціокультурних відносин (включаючи релігійні, сімейно-шлюбні, етнічні та інші взаємодії) в рамках таких інститутів, як сім'я, церква, освітні й наукові установи, творчі союзи, спортивні суспільства тощо;

III рівень, вищий рівень міжособистісних відносин становлять потреби в політичній участі, пов'язані з індивідуальним вибором на основі політичних переваг і ціннісних орієнтацій. Політичні переваги індивідів і груп реалізуються за допомогою груп інтересів, політичних партій, рухів тощо [5, с. 125].

Отже, громадянське суспільство є системою, в якій переважають горизонтальні зв'язки і відносини, що самоорганізуються і саморозвиваються. У державі ж переважаючими є вертикальні зв'язки. В основі функціональної взаємодії громадянського суспільства і правової держави лежить принцип єдності й боротьби протилежностей. З одного боку, вони ніби протистоять один одному, з другого – вони неможливі один без одного. Таку думку поділяють і Н. Оніщенко та С. Сунегін [9], які вважають, що відносини особи та держави мають будуватися на основі їх зв'язаності взаємними правами, обов'язками і відповідальністю. Як громадянин є відповідальним перед державою, так і держава відповідальна перед громадянином [9, с. 3].

Сучасні українські науковці також приділяють багато уваги питанням взаємодії інститутів держави та громадянського суспільства в різних аспектах. Так, взаємодія інститутів держави та громадянського суспільства в реалізації гендерної політики була розглянута в дисертаційному дослідженні Т. Краснопольської [1]. Авторка наголошує, що необхідність дослідження гендерного аспекту взаємодії держави та громадянського суспільства визначається метою подальшої демократизації суспільства, в контексті якої постають питання розбудови демократичної, правової держави, створення рівних умов незалежно від гендерної належності для реалізації своїх потенційних можливостей у будь-якій сфері суспільно-політичного, економічного, соціального розвитку України. Також авторка звертає увагу на важливість цього аспекту для подальшої інтеграції країни до європейського та євроатлантичного простору (євроінтеграційний аспект також досліджував ряд інших науковців). Звертається детальна увага на роль інститутів громадянського суспільства у процесах розбудови взаємодії в сфері забезпечення гендерної рівності, оскільки вплив зазначених інститутів на розвиток життя суспільства непинно зростає. Внутрішня політика держави в усіх зазначених аспектах може досягти найбільш зважених і позитивних результатів за умов тісної співпраці з інститутами громадянського суспільства.

Практика взаємодії органів державної влади з інститутами громадянського суспільства в розвинутих демократіях фокусується на делегуванні деяких повноважень приватному сектору. Це перш за все тому, що виборець намагається проголосувати за ефективних урядових менеджерів, здатних виконувати свої зобов'язання. Однак політики, як правило, дають більше обіцянок, ніж державний апарат може виконати. Тому у відповідальних політичних системах політики та чиновники змушені користуватися послугами неурядових установ, передаючи їм частину своєї роботи, щоб встигнути до цього перед початком нового виборчого циклу. Це стосується більшості органів державної влади та управління.

В Україні процес політичного аутсорсингу до недавнього часу був у зародковому стані через відсутність потреби в публічній інформації у владі, незначну кількість і нездатність організацій громадянського суспільства лобювати власні інтереси. Сьогодні, коли між державою та громадянським суспільством було досягнуто консенсусу щодо незворотності реформ, стає дуже важливим шукати нові моделі взаємодії між ними. Тому питання співпраці державних інститутів та громадянського суспільства в розрізі правового забезпечення даної взаємодії вивчається і продовжує вивчатись українськими та іноземними фахівцями.

Як зазначалось, ряд сучасних досліджень присвячено євроінтеграційним прагненням України і відповідно місцю та ролі взаємодії інститутів публічної влади та громадянського суспільства в даному напрямі. Євроінтеграційним аспектам взаємодії присвячені дослідження М. Месюка, де автор звертається до актуальних питань подолання корупції, лобізму, маніпулятивних проєктів і непрофесіоналізму окремих держслужбовців. Тому науковець наполягає на тому, що для успішної інтеграції в європейський простір потрібне подолання вищезазначених негараздів, а також використання можливостей громадянського суспільства для підвищення ефективності управлінських рішень органів влади та місцевого самоврядування в розв'язанні суспільно важливих проблем.

Також євроінтеграційні процеси стали предметом дослідження О. Хомей у дисертаційній роботі «Взаємодія громадянського суспільства та органів державної влади в умовах інтеграції України в ЄС», де акцент робиться на політичних і безпекових аспектах цієї проблематики. Автор схиляється до думки, що швидкість євроінтеграційних процесів України та підвищення рівня національної безпеки мають безпосередню залежність від соціальної стабільності, яка забезпечується кореляцією дій громадянського суспільства та державної влади, що має на меті партнерство в ухваленні рішень і розробці безпекових політик держави.

Окремим аспектам взаємодії державної влади з інститутами громадянського суспільства присвячені наукові дослідження таких науковців, як В. Ундір, зокрема, у контексті вивчення особливостей взаємодії місцевих органів виконавчої влади і громадянського суспільства в окремих регіонах (на прикладі Рівненської області) [2]. У дослідженнях С. Самари ґрунтовну увагу приділено організаційно-правовим аспектам взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади, де науковець розглядає громадянське суспільство як об'єкт такої взаємодії [3]. Враховуючи активний і бурхливий розвиток територіальних громад як органів місцевого самоврядування, С. Возний досліджує механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з державною виконавчою владою та проблеми, що виникають у процесі цієї взаємодії [4]. Дослідження Г. Шаульської, присвячені удосконаленню наукової теорії механізмів державного управління процесами взаємодії громадськості з органами державної влади і місцевого самоврядування, де автор розглядає можливість побудови якісних партнерських взаємовідносин між владними структурами та громадськими організаціями [5].

Правовим аспектам взаємодії присвячене дисертаційне дослідження О. Мороз, яка зауважує, що за останні 10–15 років помічено значну активізацію громадських угруповань у процесах реформування суспільних і державних інститутів. Громадянське суспільство сприяє більш швидкому та ефективному вирішенню завдань, покладених на державні органи, беручи участь у зборі, обробці, моніторингу та формуванні суспільної думки щодо ефективності тих чи інших механізмів і напрямів реалізації державної політики. Правові аспекти виокремлюються за різними сферами діяльності – молодіжна, соціокультурна, природоохоронна, освітня, медична дозвілля тощо. На основі практичного досвіду, а також більш глибокої інформації про потреби окремих членів громадянського суспільства такі інституції сприяють підвищенню результативності консолідації зусиль з боку громадськості та держави в особі її окремих органів.

Правничому напрямку забезпечення взаємодії громадянського суспільства та державних органів присвячено також багато сучасних наукових праць. Проблематиці правового статусу громадських об'єднань, їх участі у державотворчих процесах тощо присвячені роботи таких вчених, як В. Авер'янов (дослідження адміністративно-правового статусу та відповідальності громадських об'єднань); Н. Богашева, О. Петришин, П. Рабінович, О. Скрипнюк (у контексті дослідження питань реалізації права на об'єднання громадян, свободи виявлення громадських прагнень та інших правових аспектів функціонування громадських об'єднань); М. Віхляєв (дослідження специфіки громадських структур як суб'єктів адміністративного права України, а також їх форм участі у

правотворчості та законотворчості); Н. Гаєва (дослідження форм, напрямів, механізмів взаємодії органів державної влади і громадських інститутів та об'єднань громадян та їх правова регламентація); А. Колодій (дослідження впливу громадських об'єднань і громадянської активності на розвиток громадянського суспільства); О. Кушніренко, В. Погорілко, В. Федоренко, Ю. Шемшученко (в розрізі конституційного тлумачення правових засад функціонування об'єднань громадян); М. Менджул (вивчення цивільно-правового статусу та види об'єднань громадян); Ю. Разметаєва (правові аспекти громадської активності як реалізації прав людини); Т. Слінько (адміністративно-правові принципи діяльності об'єднань громадян, порядку їх створення та припинення, обсяг повноважень, нагляд та контроль за їх діяльністю та інші питання регламентації функціонування об'єднань громадян в правовому полі); М. Ставнійчук (питання інституційної спроможності та незалежності громадянського сектору в державних процесах). Таким чином, історіографія питання є розгалуженою й охоплює багато різних напрямів взаємодії громадянського суспільства та державних органів, тому існує достатнє підґрунтя для формування теоретико-методологічних засад дослідження та визначення недостатньо досліджених напрямів зазначеної проблематики.

Висновок. За своєю суттю є системою, сповненою горизонтальних соціальних зв'язків і відносин, які утворюються, еволюціонують і функціонують самостійно, натомість суспільно-правові та політичні зв'язки в середині держави є здебільшого вертикальні і мають імперативний характер. Взаємодія між громадянським суспільством і правовою державою базується на фундаментальних засадах єдності та боротьби протилежностей, що означає неможливість існування їх одне без одного навіть за наявності їх протиставлення.

Як убачається з дослідження, протиставлення і боротьба громадянського суспільства з державою поглинає безліч функцій, які, врешті-решт, покликані покращити умови для подальших суспільно-правових зв'язків. Тобто така боротьба може виражатися в різноманітних функціях як неурядових організацій, так і окремих громадян. У багатьох розвинених політичних системах державницький апарат може прямо чи опосередковано делегувати частину своїх функцій задля більш ефективного та вільного від державного впливу контролю за багатьма явищами. Так, незалежні незаангажовані ЗМІ можуть виконувати функцію розслідування корупційних скандалів, профспілки – краще захищати права працівників, спортивні асоціації – розвивати місцеві змагання на комерційній основі тощо.

Отже, ретроспекція як метод дослідження взаємозв'язків держави і громадянського суспільства є не просто поглядом у минуле, що може зацікавити лише істориків, а й уроком для майбутнього, оскільки Україна хоча й обрала та затвердила дорожню карту західної розвиненої цивілізації, проте це лише початок шляху демократизації й правового розвитку.

Список використаних джерел

1. Краснопольська Т. М. Взаємодія інститутів держави та громадянського суспільства в реалізації гендерної політики України: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. 17 с.
2. Ундір В. О. Взаємовідносини місцевих органів виконавчої влади з об'єднаннями громадян (на прикладі Рівненської області): автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 / Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Львів, 2015. 20 с.
3. Самара С. Г. Сутність та характерні особливості взаємодії Кабінету Міністрів України з місцевими державними адміністраціями. *East European Science Journal*. 2016. № 11. Ч. 3. С. 93–97.
4. Возний С. О. Механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з органами державної виконавчої влади щодо формування дієздатних територіальних громад. *Теорія та практика державного управління*: зб. наук. пр. Харк. регіон. ін-ту держ. упр. Харків: Вид-во ХарПІДУ НАДУ «Магістр», 2016. № 4 (55). С. 187–192.
5. Шаульська Г. М. Громадськість як індикатор системи державного управління та громадянського суспільства. *Public as indicator of the system of state administration and civil society. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2017. № 1 (8). С. 70–74.
6. Поличко Т. І. Верховенство конституційних норм у національній системі права: порівняльно-аналітичне дослідження: дис. ... канд. юрид. наук спец.: 12.00.02 / Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2020. 209 с.

7. Акуленко Д. Ю. Окремі проблеми побудови громадянського суспільства в Україні та його взаємодії з державою. *Альманах права*. 2022. Випуск 13. С. 99–101.
8. Проблеми формування громадянського суспільства та правової держави: історія та сучасність: зб. ст. / З. О. Возна та ін.; ред. кол.: З. В. Священко, В. В. Сокирська; Умань. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини, Ін-т філології та суспільствознавства, Іст. ф-т; Каф. всесвіт. історії та правознав. Умань: [Жовтий], 2010. 193 с.
9. Краля В. Г. Розвиток підходів до проектування організаційних структур управління підприємств та їх об'єднань. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. Економіка*. 2016. Випуск 171. С. 124–135.
10. Caiden G. *The Dynamics of Public Administration*. Hinsdale: Dryden Press, 2001. 57 p.
11. Morgenthau H. *Politics among Nations. The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf, 1948. 489 p.
12. Carr E. H. *The Twenty Years' Crisis 1919–1939: An Introduction to the Study of International Relations*. London: Macmillan & Co. Ltd, 1946. 244 p.

References

1. Krasnopolska T. M. Vzaiemodiia instytutiv derzhavy ta hromadianskoho suspilstva v realizatsii hendernoї polityky Ukrainy: avtoref. dys. ... kand. polit. nauk: 23.00.02 / Nats. un-t «Odeska yurydychna akademiia». Odesa, 2013. 17 s.
2. Undir V. O. Vzaiemovidnosyny mistsevykh orhaniv vykonavchoї vldy z obiednanniamy hromadian (na prykladi Rivnenskoї oblasti): avtoref. dys. ... kand. nauk z derzh. upr.: spets. 25.00.02 «Mekhanizmy derzh. upr.» / Lviv. rehion. in-t derzh. upr. Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy. Lviv, 2015. 20 s.
3. Samara S. H. Sutnist ta kharakterni osoblyvosti vzaiemodii Kabinetu Ministriv Ukrainy z mistsevymy derzhavnymy administratsiiamy. *East European Science Journal*. 2016. № 11. Ch. 3. S. 93–97.
4. Voznyi S. O. Mekhanizmy vzaiemodii orhaniv mistsevoho samovriaduvannia z orhanamy derzhavnoї vykonavchoї vldy shchodo formuvannia diiezdatnykh terytorialnykh hromad. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*: zb. nauk. pr. Khark. rehion. in-tu derzh. upr. Kharkiv: Vyd-vo KharRIDU NADU «Mahistr», 2016. № 4 (55). S. 187–192.
5. Shaulska H. M. Hromadskist yak indykator systemy derzhavnoho upravlinnia ta hromadianskoho suspilstva. Public as indicator of the system of state administration and civil society. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. 2017. № 1 (8). S. 70–74.
6. Polychko T. I. Verkhovenstvo konstitutsiinykh norm u natsionalnii systemi prava: porivnialno-analitychne doslidzhennia: Dysertatsiia ... kandydata yurydychnykh nauk zi spetsialnosti: 12.00.02 / Derzhavnyi vyshchyi navchalnyi zaklad «Uzhhorodskyi natsionalnyi universytet». Uzhhorod, 2020. 209 s.
7. Akulenko D. Iu. Okremi problemy pobudovy hromadianskoho suspilstva v Ukraini ta yoho vzaiemodii z derzhavoiu. *Almanakh prava*. 2022. Vypusk 13. S. 99–101.
8. Problemy formuvannia hromadianskoho suspilstva ta pravovoi derzhavy: istoriia ta suchasnist: zb. st. / Z. O. Vozna ta in.; red. kol.: Z. V. Sviashchenko, V. V. Sokyrska; Uman. derzh. ped. un-t im. P. Tychyny, In-t filolohii ta suspilstvozn., Ist. f-t; Kaf. vsesvit. istorii ta pravoznav. Uman: [Zhovtyi], 2010. 193 s.
9. Kralia V. H. Rozvytok pidkhdov do proektuvannia orhanizatsiinykh struktur upravlinnia pidpriemstv ta yikh obiednan. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva. Ekonomika*. 2016. Vypusk 171. S. 124–135.
10. Caiden G. *The Dynamics of Public Administration*. Hinsdale: Dryden Press, 2001. 57 p.
11. Morgenthau H. *Politics among Nations. The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf, 1948. 489 p.
12. Carr E. H. *The Twenty Years' Crisis 1919–1939: An Introduction to the Study of International Relations*. London: Macmillan & Co. Ltd, 1946. 244 p.

Акуленко Д. Ю. Історіографічні засади взаємодії громадянського суспільства і держави

У статті проаналізовано історіографічні засади взаємодії громадянського суспільства та держави, що виражається в діалозі та протидії громадських організацій з державою.

Розглянуто різні підходи до визначення громадянського суспільства, його складових і функцій, а також роль держави в забезпеченні розвитку громадянського суспільства. Стаття також охоплює історичний аналіз взаємодії громадських організацій та держави на теренах України, що дає можливість краще зрозуміти сучасну ситуацію у цій сфері. Окреслено найважливіші виклики та завдання для подальшого розвитку гро-

мадянського суспільства в Україні та способи їх вирішення. Висновки статті можуть бути корисними для подальшого дослідження у галузі теорії держави і права.

Також у статті розкрито природу та кінцева мета існування громадянського суспільства. Окрема увага приділена визначенню супротиву такого суспільства стосовно держави та її апарату. Також були узагальнені теоретичні підходи та визначення на їх основі сутності такого суспільства та його функцій. У статті міститься аналіз поняття громадянського суспільства з урахуванням сучасного трактування. Висвітлені окремі проблеми становлення, розвитку громадянського суспільства крізь призму необхідності існування такого суспільства для забезпечення України як демократичної, соціальної, правової держави. Запропоновано способи становлення громадянського суспільства відповідно до взятого обов'язку держави перед громадянами щодо розвитку країни на європейський стандарт.

Основним методом дослідження був обраний саме ретроспективний метод, який використовується в різних науках, таких як історія, правознавство, психологія та ін. Цей метод передбачає аналіз минулих подій, які відбувалися в минулому, з метою зрозуміти, які причини призвели до того, що вони сталися, а також які наслідки вони мали.

Ключові слова: держава, громадянське суспільство, громадські організації, механізм саморегуляції, територіальні громади.

Akulenko D. Yu. Historiographic principles of interaction between civil society and the state

The article analyzes the historiographic principles of interaction between civil society and the state, which is expressed in the dialogue and opposition of public organizations with the state.

Various approaches to the definition of civil society, its components and functions, as well as the role of the state in ensuring the development of civil society are considered. The article also includes a historical analysis of the interaction between public organizations and the state on the territory of Ukraine, which provides an opportunity to better understand the current situation in this area. The most important challenges and tasks for the further development of civil society in Ukraine and ways to solve them are outlined. The conclusions of the article may be useful for further research in the field of the theory of the state and law.

Also, the nature and ultimate purpose of the existence of civil society is given and revealed in the article. Particular attention is paid to determining the opposition of such a society to the state and its apparatus. Theoretical approaches were also summarized, and the essence of such a society and its functions were determined based on them. The article contains an analysis of the concept of civil society, taking into account the modern interpretation. Some problems of the formation and development of civil society are highlighted through the prism of the necessity of such a society to ensure Ukraine as a democratic, social, legal state. Ways of establishing a civil society in accordance with the assumed duty of the state to citizens regarding the development of the country according to European standards are proposed.

The retrospective method, which is used in various sciences such as history, law, psychology, and others, was chosen as the main research method. This method involves the analysis of past events that have occurred in the past in order to understand what causes led to their occurrence, as well as what consequences they had.

Key words: state, civil society, civil organizations, self-regulation mechanism, territorial communities.

DOI: 10.33663/2524-017X-2023-14-412-418